

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

מקץ

(חלק טו שיחה ג)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלוקטי שיחות
שבוע פרשת מקץ, כז כסלו — ד' טבת, ה'תשפ"ד (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

מקץ ג

בפ' וירא, הלשון „חלילה“ אמורה כלפי הקב"ה, שאצלו ית' אין שייך כלל ענין של „חולין“ וחול, ולכן די לומר ש„עשות כדבר הזה“ (בתמי) – הוא מפני ש„חולין הוא לך“, ובזה לחוד ברור כבר שדבר זה מופרך לגמרי אצל הקב"ה.

אבל בפרשתנו, שהנדון הוא בבני אדם שיש להם עסק ב„חולין“ – הנה לגביהם „חולין הוא לנו“ (לבד) אינו טעם מספיק כדי לשלול „מעשות כדבר הזה“ (ליטול את גביע הכסף). שכן, מהו התימה אם בני אדם עשו דבר שהוא „חולין“?

ולכן הוכרח רש"י כאן להוסיף, ש„חולין הוא לנו“ הוא „לשון גנאי“: „חולין“ כאן⁵ (אינו מוגבל רק לתוכן של עניני חול, אלא) הוא (גם) לשון המורה שדבר זה מגונה, וממילא מופרך.

ג. אמנם פירוש זה אינו מחוור, שכן, אימתי יתכן לומר ש„חולין הוא לנו“ הוא „לשון גנאי“ – כאשר מדובר באדם שלגודל מעלתו וחשיבותו אין לו כל מגע ועסק עם עניני חול; ולפיכך, כאשר אדם זה מכנה דבר מסוים בשם „חולין“ הרי זה „לשון

א. בפסוקי „ויאמרו אליו גו' חלילה לעבדיך מעשות כדבר הזה“, הביא רש"י ב' פירושים על התיבות „חלילה לעבדיך“: „חולין הוא לנו ל' גנאי. ותרגום חס לעבדיך חס מאת הקב"ה יהי עלינו מעשות זאת והרבה יש בגמרא חס ושלום“.

והנה לעיל בפ' וירא, גבי טענת אברהם לקב"ה „האף תספה צדיק עם רשע“², מצינו ג"כ לשון זו „חלילה לך מעשות כדבר הזה“³, ושם פירש רש"י: „חלילה לך“ – חולין הוא לך יאמרו כך הוא אומנתו וכו“.

וצריך להבין:

(א) מפני מה בפ' וירא, שבה אמורה הלשון „חלילה“ בפעם הראשונה, הסתפק רש"י בפירוש „חולין הוא לך“, ואילו בפרשתנו לא ה"י די לו במה שכתב „חולין הוא לנו“ אלא הוסיף: „לשון גנאי“ – הלא אם „חולין“ הוא ענין הדורש הסברה, הוה ל' לרש"י לבאר זאת בפעם הראשונה?

(ב) יתירה מזו: לא זו בלבד שהוסיף כאן רש"י את התיבות „לשון גנאי“, אלא שהביא עוד פירוש – „ותרגום וכו“; ומפני מה בפ' וירא די בפירוש „חולין הוא לך“ לבדו, ואילו כאן אין זה מספיק ואנו נזקקים לביאור נוסף?

ב. והביאור בזה:

- 1) פרשתנו מד, ז.
- 2) יח, כג.
- 3) שם, כה.

4) ולהעיר מהשינוי בתיב"ע, שבפ' וירא מתרגם „חולין“, וכאן – „חס“.

5) משא"כ בפרש"י נח (ט, כ) „ויחל, עשה עצמו חולין“ (ותו לא) – כי שם אינו גנאי רק „חולין“ לחוד, כהמשך פרש"י „שהי' לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת“.

ומרחם עלינו ולא יניח לנו אפילו להכשל (בשוגג) בכגון דא⁹.

אלא שמאחר שלא מצינו בתנ"ך חבר לפירוש זה ד"חלילה" במשמעות "חס" – (הוכרח רש"י לציין שעכ"פ בגמרא ישנו הרבה, ו)על כן, הביא רש"י פירוש זה כפירוש שני, והפירוש הראשון והעיקרי הוא, ש"חלילה" היינו "חולין הוא לנו".

ד. ההוראה מפירוש רש"י זה בעבודת ה':

רבינו הזקן מבאר בתורה אור¹⁰, ש"בחי' האבות צריך להיות בכל אדם", "אבל שאר בחינות .. כגון השבטים .. יש לך אדם שאין בו כלל בחי' ומדריגות אלו" – והכוונה בזה¹¹: אין הדבר מוכרח שבכל אדם מישראל ימצאו כל הבחינות והענינים המיוחדים, שבהם נבדל שבט א' מזולתו; אבל הבחינות והענינים הכלליים, שהיו בכל השבטים (בתור בני האבות), מוכרחים להמצא בכל איש ישראל.

ועד"ז בעניננו: כיון שהטענה "חולין הוא לנו לשון גנאי" לא באה משבט פרטי, אלא מהשבטים בכללותם, מובן, שהענין ד"חולין הוא לנו" נוגע לכל אדם:

יהודי צריך לדעת שכל ענינו ומהותו היא קדושה – הוא ו"חולין" (גשמיות) הם עולמות נפרדים, עד שהתעסקות בגשמיות בתור "חולין", היא "גנאי"

גנאי", היינו שלגביו דבר זה (בהיותו ענין של חולין) הוא מגונה⁶.

[ואדרבה: בכך שולל הוא את הדבר יותר מאשר בלשון גנאי מפורשת – כי לשון זו מורה שדבר שאינו לפי ערכו ומעלתו מושלל כל כך לפניו, עד שאף דבר "חולין" הוא "גנאי" לגביו לא פחות מדבר מגונה ממש (גניבה וכיו"ב)].

אבל בנדון דידן, הרי השבטים הוצרכו לבטל את הטענה שהם שייכים לגניבה⁷. וקשה לומר שבקשו להוכיח זאת ע"י הטענה "חולין הוא לנו", שהיא – תלי תניא בדלא תניא⁸ (שענין הגניבה מופרך אצלם, משום שאפילו חולין הוא דבר מגונה לגביהם); וכל-שכן שאין לומר שבדברים אלו בקשו לשכנע גוי (שליחו של יוסף), ובפרט – גוי מארץ מצרים, ערות הארץ, דפשיטא שאצלו דברי "חולין" אינם ענין של גנאי.

ומשום הכי, הי' (עכ"פ) מתאים יותר להביע את שלילת ענין הגניבה (לא באמירת "חולין הוא לנו", אלא) בלשון ברורה של גנאי.

ועל כן הביא רש"י את פירוש התרגום ש"חלילה לעבדיך" פירושו "חס לעבדיך" – "חס מאת הקב"ה כו": תוכן אמירת השבטים הוא – "חס ושלום" שימצא בהם ענין של גניבה; (ויתר על כן?) "חס מאת הקב"ה יהי עלינו מעשות זאת כו": הקב"ה חס

(6) ולכן אמר יוסף (משנה למלך) "חלילה לי מעשות זאת" (סוף פרשתנו).

(7) ראה יריעות שלמה (מהרש"ל) כאן (בטעם למה לא פירש התרגום דהוא לשון גנאי).

(8) שבת כב, א. וש"נ.

(9) רא"ם וגו"א כאן.

(10) ר"פ וארא.

(11) ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 11 הערה 39. ח"י ע' 97 (והערות שם).

ה. ענין זה, שביכלתו של אדם מישראל להגיע למדריגה כזו – שגם בהיותו עסוק (ברשות התורה) בדברי „חולין“, הריהו מובדל מהם לגמרי, עד שהם (בתור חולין) ענין של „גנאי“ אצלו –

הוא לפי שכן הוא, כביכול, אצל הקב"ה, שגם האור האלקי שבגוף העולמות, אינו נתפס ח"ו בעולמות¹⁸, ואין שייך אצלו חולין ח"ו.

[ועפ"ז מובנת ההדגשה וההכפלה בטענת אברהם, „חלילה לך מעשות גוי“ חלילה לך השופט כל הארץ גוי“

– דלכאורה: אף אילו הי' מקום לומר שאין הקב"ה ח"ו בדרגת היושר והצדק ד„שופט כל הארץ“, עדיין מופרך לגמרי „לעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע“! וא"כ מהי ההוספה „חלילה לך השופט כל הארץ גוי“? – אלא

בזה הדגיש אברהם, שאפילו בדרגת „השופט כל הארץ“¹⁹, דרגת האלקות שמעשי התחתונים תופסים מקום לגבי – שם הם נשפטים ומשם נמשך הענין דשכר ועונש²⁰ – הנה גם במדרגה זו אין ל„חולין“ כל שייכות²¹].

ולכן, כן הוא גם אצל אדם מישראל שהוא „חלק אלוקה ממעל ממש“²², שאפילו בשעה שעוסק בעניני „חולין“,

עבורו – הדבר צריך להיות מופרך לגמרי אצלו.

והרגש זה צריך להיות לא רק בפנימיות נפשו, אלא גם בגלוי ובאופן כזה, שאפילו אומות העולם יכירו בו שאינו שייך ל„חולין“ – ע"ד האמור לעיל, שבעיני השבטים הי' פשוט, שהטענה „חולין הוא לנו“ בפני עצמה היא הוכחה מספקת עבור גוי מצרי, שענין כזה אינו שייך אצלם. והיינו שגם גוי יודע ומכיר ש„חולין“ מושלל אצלם כמו גניבה אצל אחרים ממש.

ואף שהתורה מצווה ליהודי: „ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך“¹², היינו שבימי החול עליו לעסוק ב„חולין“ – אין הכוונה בזה, שעליו להשפיל עצמו לעניני „חולין“, אלא אדרבה, שיעלה אותם לדרגא ומצב ד„חולין שנעשו על טהרת הקודש“¹³, שזה נפעל ע"י העבודה ד„כל מעשיך יהיו לשם שמים“¹⁴, ויתרה מזו¹⁵ – „בכל דרכיך דעהו“¹⁶, עד שמקדש אותם ממש – שנעשים קדשים קלים, ולמעלה מזה – קדשי קדשים¹⁷.

(12) יתרו כ, ט. ואמרו חז"ל „זה מ"ע“ (נסמן בלקו"ש ח"א ע' 189. ח"א ע' 71. ועוד).

(13) חגיגה יט, ס"ב. וש"נ. נת' בתרא יג, א. סידור קמה, ד ואילך. דרמ"צ ח, א. ועוד. וראה לקו"ש ח"ג ע' 108-9 (בפי' „לא יחל דברו, לא יעשה דבריו חולין“ – מטות ל, ג ובפרש"י).

(14) אבות פ"ב מ"ב. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. וטושו"ע או"ח סרל"א.

(15) ראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 907. ע' 932. ח"י ע' 104.

(16) משלי ג, ו. רמב"ם וטושו"ע שם. שו"ע אדה"ז סקנ"ו ס"ב. וראה מכ' ז' מ"ח תשל"ז בעערה (נדפס לקמן ע' 482).

(17) ראה לקו"ת מטות פג, ב. ובכ"מ.

(18) המשך באתי לגני ה'ש"ית פ"ד. ובכ"מ.

(19) ראה פרש"י וירא יט, כד (מב"ר פנ"א, ב.

וש"נ): „וה' המטיר, כ"מ שנאמר וה' הוא וב"ד“.

(20) ראה תו"א ד"ה ארדה נא. תו"ח שם.

(21) להעיר מאה"ת דברים ע' ח'.

(22) תניא רפ"ב.

(אלא אדרבה, „חולין . . לשון גנאי“), משום שמאירה בו בגילוי נשמתו שאין לה כל שייכות לעניני „חולין“ – אזי אין לגלות כל שליטה עליו²⁶.

וי"ל, שזהו גם הטעם הפנימי, שהמאורע האחרון שגרם לירידת יעקב ובניו למצרים הי' מציאת „גביע הכסף“ ברשות השבטים – לפי שאין גלות ושעבוד מלכיות יכולים לשלוט על ישראל אלא אם יש אצלם (לכל הפחות) חסרון מסוים בהרגש של „חולין . . לשון גנאי“: מה שנכשלו שנמצא אצלם „גביע הכסף“ אפילו שלא בידיעתם, הוא ראוי על חסרון כלשהו²⁷ בהרגש השלילה שלהם „חולין“; וע"ד הידוע²⁸ שמצד הנשמה אין שייך שהאדם יעבור עבירה אפילו בשוגג.

ז. וכשם שכן הוא בנוגע לאדם מישראל – שכללות ענין הגלות הוא רק בחיצוניות, מצד הגוף, אבל בפנימיות, מצד הנשמה, הוא במצב של חירות וגאולה – עד"ז הוא בנוגע לענין הגלות עצמו:

הכוונה בזה שהקב"ה שלח את בני ישראל לגלות היא העלי' והגאולה הבאה לאחרי'; ונמצא שרק בחיצוניות

אינו נתפס בהם²³, ובפנימיותו נשאר הוא „מוכדל“ מהם, וזאת – עד לאופן כזה, שהחולין שבהם הוא דבר מגונה אצלו;

וזה גופא הטעם שיש לאדם מישראל הכח להפוך את החולין עד שיעשו „חולין שנעשו על) טהרת הקודש“, לפי שבפנימיותו הריהו נעלה לגמרי מ„חולין“.

ו. ההוראה הנ"ל קשורה גם לתוכן הכללי של פרכתנו, שבה מדובר אודות הקץ והסיבות והמאורעות האחרונים שהובילו לירידה (בפועל) של יעקב ובניו למצרים, ולגלות מצרים שהיא ראש לכל הגליות²⁴:

ידוע²⁵ פתגם רבותינו נשיאינו, אשר „רק גופותינו נמסרו בגלות ובשעבוד מלכויות, ואילו נשמותינו לא נמסרו לגלות ולשעבוד מלכויות“.

ולכן אין הגלות יכולה לשלוט על אדם מישראל אלא כאשר גופו ועניניו הגשמיים תופסים אצלו מקום; אבל בשעה שאינם תופסים אצלו מקום

(23) היינו, שגם הארת הנשמה שמתלבשת בגוף (שמצד התלבושות זו „בכל דבר ודבר שהאדם פועל ועושה מכניס בזה כחות אלקית כו“ – המשך תעריב בתחילתו) אינה נתפסת בזה. וראה ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט פ"ד ואילך (סה"מ קונטרסים ח"א מ. ב ואילך), וד"ה אז ישיר ה"ש"ת פ"ג ואילך – דגם הארת הנשמה היא עצמית, עיי"ש בארוכה. וראה תניא רפ"ט: „כך נשמת האדם וכן בחי' רוח ונפש חפצה וחשקה כו' ליפרד כו' ולידבק כו“.

(24) דכל המלכויות נק' ע"ש מצרים (כ"ר פט"ז, ד. וראה ד"ה קול דודי תש"ט בתחילתו).

(25) נדפס בקונטרס יד בתחילתו (סה"מ קונטרסים ח"א קעה, ב). לקו"ד ח"ד תרצב, א.

26) ראה פלח הרמון שמות ע' ז' בשם אדה"ז: שלפני נשמות הגבוהות . . לא נחרב הבית כלל כו'.

27) ראה לקו"ש ח"ה (ע' 64) בענין החטאים אצל האבות שענינם רק חטא ל' חסרון, באופן שמצד חיצוניות ופשטות הענין נראה כחטא, עיי"ש. וראה שם הערה 56 (והערה 62) ש„חסרון“ זה הוא נתינת מקום לחטא כפשוטו כו'.

28) ראה אגה"ק ט"ס כח. בארוכה – לקו"ש ח"ג ע' 944 ואילך.

דוגמאות – תחילה מתיבות המתחילות בסמ"ך ("סבל", "סכל"), ואח"כ מתיבות המתחילות בשי"ן ("שמר", "שולל"), ומסיים [מסתולל בעמי³³ מגזרת דרך³⁴ לא סלולה".

וצריך להבין:

(א) לפי הסדר בפירוש רש"י, שמביא תחילה דוגמאות מתיבות שתחילתן בסמ"ך ואח"כ מתיבות שתחילתן בשי"ן – הי' לו להביא את הדוגמא ד"מסתולל" (שתחלתה בסמ"ך): (א) יחד עם כל הדוגמאות מתיבות שתחלתן בסמ"ך, (ב) לפני הדוגמאות מתיבות שתחלתן בשי"ן?

(ב) מדוע כתב רש"י כאן, ש"מסתולל" הוא "מגזרת דרך לא סלולה" – דלא כמו שכתב בעצמו על הפסוק "עודך מסתולל" במקומו (בפ' וארא), ש"מסתולל" הוא "מגזרת³⁵ מסלה"³⁶?

(ג) מפני מה כתב רש"י כאן "מגזרת דרך לא סלולה" ולא בקיצור "מגזרת סלולה" (ע"ד שכתב בפ' וארא: "מגזרת מסלה")?

364 ט. והביאור בזה (ע"ד הרמז שבפירוש רש"י):

החילוק בין פרשתנו לפ' וארא הוא, שפ' מקץ עוסקת, כנ"ל, בענין (קץ) זמן ההכנה לגלות מצרים, משא"כ בפ' וארא מדובר אודות המכות הראשונות שהביא הקב"ה על המצרים – התחלת

זוהי ירידה וגלות, אבל בפנימיות ובכוונה זהו ענין של עלי' וגאולה²⁹.

וזוהו גם הביאור הפנימי במאמר חז"ל³⁰ הידוע, שתיכף אחר החורבן נולד מושיען וגואלן של ישראל, היינו, שתיכף בהתחלת הגלות התחילה הגאולה, לפי שזוהו כל התוכן הפנימי של הגלות.

וזוהו גם מהות ותוכן עבודתו של איש ישראל: עי"ז שפועל שבהנהגתו תהא ניכרת מהותו הפנימית, הנשמה שלמעלה ממצב של גלות, הריהו מגלה (גם) את הפנימיות והכוונה בגלות – הגילוי והגאולה.

ח. כפי שנתבאר כמה וכמה פעמים, בפירוש רש"י על התורה ישנם "ענינים מופלאים"³¹ מכל חלקי התורה, גם ע"ד הרמז והסוד –

ומצינו גם רמז על ענין הגלות והגאולה הנ"ל בפירוש רש"י בסיום פרשתנו:

על התיבות³², "ומה נצטדק" פירש רש"י: "לשון צדק וכן כל תיבה שתחלת יסודה צד"י והיא באה לדבר בלשון מתפעל או נתפעל נותן טי"ת במקום תי"ו ואינה נתנת לפני אות ראשונה של יסוד התיבה אלא באמצע אותיות העיקר (ומביא על כך דוגמאות אחדות) . . ותיבה שבתחלתה סמ"ך או שי"ן כשהיא מתפעלת התי"ו מפרדת את אותיות העיקר . . [ומביא רש"י

33) וארא ט, יז.

34) ירמ' יח, טו.

35) ובכת"י אחדים דרש"י – "מגזרת סלולה והיתה מסלה".

36) ישעי' יא, טז.

29) ראה בארוכה בכ"ז – לקו"ש ח"ה ע'

61 ואילך.

30) איכ"ר פ"א, נא.

31) ל' השל"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

32) פרשתנו מד, טז.

אמיתית; אבל בפנימיות, „דרך (ה)לא – סלולה“ היא⁴⁴, הגלות גופא היא ענין של „מסלה לשאר עמו גו“³⁶ – „מסלה“ לגאולה, לפי שהכוונה והפנימיות דגלות מצרים היא – יציאת מצרים ומתן תורה.

ולכן הביא רש"י את הדוגמא מ„מסתולל בעמי“ (שנאמרה לגבי המכות שעל ידן התחילה הגאולה, כנ"ל) בפרשתנו, שבה מדובר עדיין אודות ההכנה והתחלת הגלות – לפי שתיכף בתחילת הגלות כבר נמצא בכוונה ובפנימיות ענין הגאולה מהגלות.

יוד. ע"פ הנ"ל מובן גם הטעם שקבע רש"י את מקומה של הדוגמא מ„מסתולל“ בסוף פירושו – לפי שבזה מרמז, שהחותר והתכלית דהמאורעות המסופרים בפרשיות וישב ומקץ, שהביאו לגלות מצרים, שייך כבר לגאולה, אשר נמצאת כבר בתוך הגלות בפנימיות.

365 וכן הוא גם בנוגע לגלות זה האחרון, שבשעה שהאדם מכיר ומרגיש שכל ענין הגלות הוא ענין חיצוני בלבד, ואילו בפנימיות עומד הוא למעלה מהגלות וכבר ישנו הענין דלעיתיד – זה גופא מוציא את פנימיות הגלות מן ההעלם אל הגילוי⁴⁵, ובאה הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ מקץ תשכ"ה)

44) ע"ד דרו"ל עה"פ לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (לקו"ת פקודי ג, ב, ו, ד. אוה"ת ירמי' בתחלתו).

45) להעיר במאגה"ק סו"ס יא.

הגאולה³⁷, ובפרט ע"פ מאמר רו"ל³⁸ (שכבר) בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים.

ובזה מובן מה שבפ' וארא, בהתחלת הגאולה, כתב רש"י ש„מסתולל“ הוא „מגזרת מסלה“: הגם שפרעה „מסתולל בעמי לבלתי שלחם“, הרי זה רק משום שפרעה לא הכיר והרגיש בכך שזו כבר התחלת הגאולה, אבל אליבא דאמת הרי זה „מגזרת מסלה“ – זוהי כבר דרך סלולה לגאולה³⁹; כי הא גופא ש„עודך מסתולל בעמי לבלתי שלחם“ ה' „בעבור הראותך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ“⁴⁰ ו„למען רבות מופתי בארץ מצרים“⁴¹.

משא"כ בפרשתנו, שהתוכן הוא (התחלת)גלות, אזי ה„מסתולל בעמי“ הוא באופן של „דרך לא סלולה“: נראה הדבר כאילו זוהי גלות אמיתית.

ואעפ"כ, כיון שב' הפירושים ברש"י – „מגזרת דרך לא סלולה“ ו„מגזרת מסלה“ – הם על תיבה אחת, הרי זו רא' שיש להם תוכן המקשרם יחד⁴²: גם אותה „דרך לא סלולה“ הרי היא „דרך“ – „דרך“ („מסלה“) המוליכה לגאולה⁴³, ואין זאת אלא שבתחילת הגלות זוהי „דרך“ לא סלולה – משום שבחיצוניות נראה הדבר כגלות

37) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 34 ובהערות שם.

38) ר"ה יא, רע"א.

39) ועפ"ז יובן מה שבפ' וארא מוסיף רש"י דוגמא „כי תשתרר עלינו מגזרת שר ונגיד“.

40) וארא שם, טז.

41) בא יא, ט.

42) ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. ועוד.

43) ביארהו"ז ר"פ וישלח. וראה מפרשי ב"ר פ"ע ס"ד.